

raresa d'un llenguatge caduc sinó d'una construcció de la llengua col·loquial, de la qual aplega Wölflin una trentena d'exemples: li ve una mica curt, doncs, el qualificatiu de «langage archaïsant», vist que continuà sense solució de continuïtat en un sector considerable del llatí vulgar, que s'estén a les quatre riberes principals del Mare Nostrum (en veritat sense penetració cap a la Romània més llunyana). En la resta dels casos aplegats ja es mostra un fort símptoma de gramaticalització,⁷ en el fet que no construint-se ja com a ablatiu absolut, aquest ve substituït pel genitiu, expressió indirecta que el mot s'estava convertint progressivament en una veritable preposició: que així ho tenim ja un cop en el mateix Cató (*ansararum infimarum fini*, *Agric.*, 113.2) i en un hexametre de Lucreci: *sicque voluptas est e suco fine palati* 'i la sensació de gust de les salses no arriba sinó fins al cap del paladar' (iv, 627, Diels).

¹ No valen les dues cites que es donen de Lull: la de *fins a tant que* en el *Blanq.* (*NCl.* i, 31, 18) és de la part modernitzada per l'ed. de 1527, on no hi ha mss. (cap. 2). En *Merav.* allà on l'ed. Rosselló porta «desirar alguna cosa *fins que* vinga a compliment» la de *NCl.* porta «d. a. cosa que vage a compliment» (iv, 17.13=part VIII, cap. 32). Els dos testimonis de *fins que* citats per O. Klesper (*BDC* xviii, 388), segons l'ed. Buchon (1840) (basada en el ms. parisenc F, mj. S. xv), pp. 568b i 571b estan desmentits per l'ed. *NCl.*, que en el segon passatge substitueix *fins que* *hac hun fill* per *tro que pari e hac un fill* (ii, 25.9) i en el primer passatge omet del tot la frase *fin que la filla del rey* ---. Algun dels últims casos pot estar fundat però no són controlables, tampoc la cita de la Lleuda de Tortosa, de 1252. — ² Corrent també a Mall.: «un floret de fornellers --- de 8 anys *fins* en 14» (*BDLC* xi, 29). — ³ Mateixa combinació però amb *tro*: «tant parlaren ensems *tro* què fo vengut lo òrn», «parlaren --- tant *tro* que fo nit», trad. l'original «tant qu'il fu auques anuitié», ib., 16.13 i 17.18. — ⁴ No sempre s'ha observat la regla gramatical recent que preceptua construir sense *a* quan el complement es construiria sense *a* si no hi poséssim *fins*: «Santa nit, noy: *fins a* demà, si Déu vol», Bosch de la Tri. (*Lena*, 29). — ⁵ Bon repertori de fraseologia moderna en els diccs. històrics, i veg. en particular el *DBal.* «*Fins que*» 'mentre' (Llucmajor, *BDLC* xiv, 211); «cada cavall d'aquells pren per son vent i cadascú se'n dugué un tros d'aquelles còrpores pecadores, i les rossegaren *fins que* en quedà cap bocinet» (fond. mall., *BDLC* xvi, 137). — ⁶ Amb simplificació fonètica de *ns* en *s* davant consonant, com en boca dels pescadors del Cap de Creus: «*fis que* veïga el prat per ---» (2 o tres cops), llista de «senyes» per BBatlle (1882-95). — ⁷ D'això ens adonem els lingüistes: el filòleg llatíno no hi sap veure, superficialment, més que una imitació de construccions vacil·lants com *Tauri tenus* en lloc de *Tauro tenus* (Cic., *Deiot.*, 36).

Fiol, fiola, V. *fillol* (FILL) *Fiola* 'ampolleta', V. *figueta* (FIGA) *Fioritura*, V. *flor* *Fira* 'bigueta', V. *fila* (FIL)

⁵ FIRA, descendent semi-popular del ll. FĒRIA 'dia de festa', pronunciat FĒRIA en els ambients clericals on sonava més aquest mot. □ 1.ª doc.: en docs. de 1163 i 1295, i en Lull.

«Les fires agen pagament aytant cant les fires duraran», doc. ross. de 1295 (*RLR* v, 83); un de la mateixa procedència, datat en les calendes de setembre de 1280, porta per títol «Ordonació de les fires», però aquest és en llatí: «Jacobus rex Maioricharum statuit ---»: Alart (*RLR* iv, 360) solament en transcriu aquest començament i el títol, i no sabem que més enllà usi el mot en forma catalana (sembla que no), però el títol se li degué posar en data medieval més tardana. «Damus --- illam *firam* que solebatur teneri in termine S. Cucuphatis --- ut omnia que domui nostre --- in ipsa *fira* necessaria fuerint emere» a. 1163 (*Cartulari de Sant Cugat del Vallès*, volum III, pàgina 215). Avui *fira* és un mot de forma igual i sense variants en tot el territori de la llengua, fins al Capcir i tot («l'anirem a vendre a la *fira* de la vila d'Acs» em deien a Formiguera, 1960).

En llatí la quantitat del mot era FĒRIA i així romanqué invariablement (comprovada per dotzenes de versos: és falsa i enterament infundada la quantitat FĒRIA que li lleva *AlcM.*). Comprovada així mateix per la major part de les llengües romàniques: fr. *foire*, engad. *faira*, cast. *feria* i fins port. *feira* (que abans fou *ferja* i no hi ha raons per dubtar que no vagi començar tenint *ê*). L'it. *fièra* en realitat és equívoc (car la *î* hi resulta de transposició de la *-i-* postònica, i quan es produeixen tals *ie* secundaris, com en *pièno*, *fièno*, *fièto*, *fièvole*, *chièsa*, el diftong *ie* hi pren sempre el timbre obert, general en aqueix diftong italià); i ho és també en bona part dels parlars d'oc. No obstant, ací el triftong *fièira* es documenta ja en diversos textos molt antics, i es conserva encara triftong en un considerable sector dels parlars moderns, particularment en llenguadocià, tant de l'Est com del centre i de l'Oest d'aquest dialecte (Sauvages, Mâzuc, Couzinié) i igualment en el Baix i Alt Llemosí (Béronie, Laborde); en la resta del domini occità el resultat, a causa de la complexa sort del triftong *iei* en els dialectes occitans i de l'esmicolada estructura del seu quadro isoglòssic, és pertot equívoc.

Tant en el català *fira* com en oc. *fièira* tenim, doncs, un resultat irregular, que sembla postular una base FĒRIA, tractada com *fira* subjuntiu de FĒRIAT, PĒCTUS > *piis*, MĒLIUS > *mills*, etc. (cf. en canvi DELĒRIUM > *deler*, DIRĒCTUM > *dret*, etc.). El problema ha fet vessar en va molta tinta, car les explicacions que n'han intentat Fouché (*BDC* XIII, 2, i *Phon. Hist.*), Rokseth (*Rom.* XLVII, 352ss.), M-Lübke (*Die Diphthonge im Prov., Sitzber. preuss. Akad.* 1916, 345), Marg. Polack (*ASNSL* CXXXVII, 211, 213) i Ronjat (*Gramm. Ist. Prov.* I, 201; i *RLR* LXI, 41-2) són totes més o menys greument equivocades, i tan superficials, o tan